

De la normalització a la normalitat

BERNAT JOAN I MARÍ

El català, una llengua anormalitzada

La situació social de la llengua catalana no és de normalitat. D'això pràcticament no en dubta ningú que tenguí uns coneixements mínims de sociolingüística o de sociologia del llenguatge. El tema de la normalització lingüística és recurrent, fa alguns anys que apareix de manera habitual en l'àmbit de la comunicació pública i dins l'àmbit acadèmic, i és d'esperar que continuï així mentre el procés de normalització lingüística no estigui plenament acomplert.

Observem que el camí vers la normalitat lingüística és un procés. S'entén que lògicament ha de durar un quant temps, més o menys llarg, però moltes vegades no s'especifiquen els termes en què hom considerarà aquest procés acabat del tot, o siga, acomplert. ¿Quan podem considerar que ja ha estat fet el camí de la normalització lingüística i que, per tant, ja s'ha assolit el ple ús social de la llengua? La qüestió plantejada ens obliga a definir el concepte de normalització lingüística.

En què consisteix la normalització lingüística? Podríem definir-la com el procés per mitjà del qual una comunitat lingüística recupera per a la pròpia llengua totes les funcions i tots els àmbits d'ús. Consideraríem, doncs, que una llengua no està normalitzada si no compleix algunes de les funcions pròpies de les llengües de ple ús (per exemple, si no disposa d'una gramàtica normativa i un diccionari normatiu, si no està ben estandarditzada, si no té un registre literari sòlidament establert, si no s'hi desenvolupen formes argòtiques o pròpies de llenguatges més o menys marginals...), o si no és present de manera normal, habitual i fluida en algun dels àmbits d'ús (per exemple, entre els cossos i forces de seguretat de l'Estat, l'Administració de Justícia, o l'àmbit dels negocis o dels mitjans de comunicació de masses). Qualsevol d'aquests dos aspectes pot condicionar la anormalitat en la situació social i històrica d'una llengua.

BERNAT JOAN (DRETA) PARLANT AMB SALVADOR CARDÚS (ESQUERRA)

Així mateix, constitueix una anormalitat lingüística el fet que una llengua determinada, sigui quina sigui, no ocupi la posició preeminent dins el propi territori lingüístic. Quan alguna llengua que no és la pròpia del territori (i de la comunitat que hi és històricament establerta) és la que hi té la preeminència, vol dir que s'han produït fets que han generat anormalitat per a la llengua pròpia. Habitualment el que ha ocorregut és que s'han produït invasions militars, tractats discriminatoris, abusos legals, etc. El català, evidentment, ha estat sotmès, al llarg de la història, a tota aquesta corrua de circumstàncies anormalitzadores.

Lluís Vicent Aracil, d'aquestes llengües interposades en deia «terceres llengües». La primera llengua seria la pròpia de la comunitat històrica del territori (el català, en el cas de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears), la segona seria aquella que els membres de la comunitat lingüística –en conjunt o cadascun individualment– trien com a llengua de comunicació internacional (posem com a exemple l'anglès per als danesos, els suecs, els noruecs... i, de mica en mica, per a una immensa majoria dels europeus) i les terceres

llengües serien aquelles que, a través d'algun tipus d'imposició, s'han anat a interposar entre les primeres llengües i les llengües de comunicació internacional (o segones llengües).

Perquè es pugui fer prosperar un procés de normalització lingüística, calen algunes condicions, com ara l'autoconsciència, l'autocentrament o l'oficialitat exclusiva per a la llengua pròpia.

Autoconsciència

Podria semblar, en principi, una raó de peu de banc: però ho és molt menys del que pugui parèixer a primera vista. Evidentment, qui no és conscient d'existir no pot pretendre d'existir amb normalitat. La primera condició per a

És una anormalitat lingüística que la llengua catalana no ocupi la posició preeminent dins el propi territori lingüístic

poder assolir algun dia la normalitat social de la llengua és la consciència de la comunitat parlant com a parlant de la llengua en qüestió. En els casos de diglòssia interlingüística profunda, aquesta consciència arriba a esborrar-se gairebé del tot. Això fa que, anant de colònies lingüístiques a Anglaterra (valgui un exemple com a botó de mostra), a l'hora de demanar als estudiants quines llengües parlen, molts catalanoparlants obliden de dir que parlen català.

les prengui la mateixa comunitat lingüística, sense interferències d'altres comunitats lingüístiques. La política lingüística que s'hagi de fer a Hongria, la decideixen fonamentalment els hongaresos; fins i tot petits pobles com els estonians o els maltesos decideixen pràcticament en exclusiva sobre l'estatus de la seua llengua (dins el propi territori lingüístic); en canvi, una part importantíssima de les decisions que afecten el futur de la llengua catalana les prenen els organismes centrals dels estats espanyol i francès.

de manera generalitzada no hauria de funcionar als Països Catalans? O que nosaltres tenim algunes característiques especials que fan que hàgim de planificar les coses d'una altra manera?

Alguna influència deu haver tengut el moviment a favor de la normalització de la llengua catalana en aquest sentit quan la Federació Catalana de Municipis proposa, entre les reformes que calen a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, aconseguir que el català sigui declarat única llengua oficial en territori català.

La primera condició per a poder assolir algun dia la normalitat social de la nostra llengua és que la nostra comunitat parlant en prengui consciència

L'autocentrament és una condició indispensable per a la maduració de les persones i dels pobles. Sense autocentrament no s'assumeixen responsabilitats ni es prenen decisions

Autocentrament

No basta saber que hom existeix perquè pugui assolir unes condicions de normalitat. Cal, en segon lloc, l'autocentrament. L'autocentrament és el procés mitjançant el qual una persona o una comunitat assumeixen que han de prendre les seues pròpies decisions. Com diuen els psicòlegs, en el cas individual, l'autocentrament és una condició indispensable per a la maduració de la persona. Qui no arriba a tenir el caràcter necessari per a prendre les seues pròpies decisions i assumir les pròpies responsabilitats, no esdevé una persona plenament madura. Col·lectivament ocorre quelcom de semblant: quan una comunitat humana no vol prendre les seues pròpies decisions i no treballa en el sentit d'arribar-les a voler prendre, esdevé immadura i, per tant, permanentment tutelada per instàncies suposadament superiors. Perquè el procés de normalització lingüística pugui arribar a bon port, és del tot imprescindible que les decisions sobre la política lingüística

Oficialitat exclusiva per a la llengua

Si deixam de banda l'excepció dels Models Lingüístics Igualitaris (a Europa, només Bèlgica i Suïssa) i d'algun cas nòrdic, el medi en el qual es consolida el procés de normalització per a la pròpia llengua és el de l'oficialitat exclusiva. Pensem, per posar exemples pròxims, en el cas d'alguns dels països que s'acaben d'incorporar a la Unió Europea: en l'època de situació socialment anòmala, el lituà, el letó o l'estonià compartien oficialitat amb el rus en els seus respectius territoris; l'eslovè, sense compartir oficialitat amb el serbo-croat, es veia interferit per aquest; l'alemany havia estat la llengua oficial a Txèquia, Eslovàquia o Hongria. Què tenen en comú tots els països esmentats?: el fet de l'oficialitat exclusiva de la pròpia llengua, com ha ocorregut en la majoria dels processos reeixits de normalització lingüística. Avui dia l'única llengua oficial a Txèquia és el txec, a Hongria és l'hongarès o a Lituània, el lituà. Què ens hauria de fer suposar que allò que funciona

Elements per a la normalització lingüística

Que als Països Catalans es pugui continuar avançant en el procés de normalització lingüística planteja alguns requeriments; alguns elements fonamentals que cal tenir en compte, com ara canvis profunds en els estatuts d'autonomia de les diferents regions dels Països Catalans; canvis de caire constitucional; canvis en la futura constitució europea...; tots imprescindibles en els estatuts d'autonomia per a aconseguir la plena normalització de la llengua catalana.

Hauríem de distingir entre els diferents estatuts. El d'Aragó, per exemple, en relació a la França, està en una situació totalment precària. Caldria, primer de tot, oficialitzar la llengua catalana en el seu territori. Al Principat de Catalunya s'hauria de començar a treballar obertament per l'oficialitat exclusiva del català, com a les illes Balears i al País Valencià. I, en el cas del País Valencià, també s'haurien de produir can-

vis quant a la denominació de la llengua. És imprescindible de posar fi, tant al «blaverisme» dur que presenta l'Estatut d'Autonomia de l'anomenada «Comunitat Valenciana» (incorporant la denominació «català» al text estatutari) com al blaverisme tou que es fa palès en l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, referent a les «modalitats insulars de la llengua catalana». ¿Que potser en cap llengua normalitzada es fa referència, en els textos legals, a les «modalitats»? Què en diu, la constitució

ció nacional pròpia hi pot haver l'aixopluc legal per a la plena normalització de la llengua catalana.

Canvis en el projecte de Constitució Europea

Els projectes inicials de construcció d'Europa feien referència a tres nivells diferents en la construcció d'aquesta nova realitat política: l'Europa dels estats —els estats, han constituït l'element fonamental en la construcció de l'actual model d'Europa unida—; l'Europa dels

Què fer per a avançar cap a la normalitat

Com a persones individuals, com a ciutadans d'una nació sense estat i com a parlants d'una llengua minoritzada, podem assumir aquelles responsabilitats que, a nivell individual, considerem convenients. No defensarem des d'aquesta tribuna el discurs del «depèn de tu», tantes vegades esgrimit des dels poders públics per tal d'amagar les pròpies responsabilitats o, encara pitjor, de defugir-les. La primera responsabilitat en

On es consolida el procés de normalització per a la pròpia llengua, és en l'oficialitat exclusiva

Calen canvis profunds en els estatuts d'autonomia de les diferents regions dels Països Catalans

Els catalans fórem els primers a tenir una constitució europea. I ara no la podem tenir?

francesa, de les modalitats del francès? I l'alemanya, referint-nos a un país amb grans diferències dialectals, què en diu, de les modalitats de l'alemany?

Canvis constitucionals

Quan es parla de canvis en la constitució, se sobreentén que es fa referència a la constitució de l'Estat espanyol, i això és ja per si mateix una greu anomalia. Els catalans ens comptam entre els primers pobles d'Europa que vàrem tenir quelcom semblant a una constitució en èpoques anteriors a la democràcia formal actual. Per quin motiu, doncs, no hem d'aspirar, com a símptoma de plena normalitat nacional, a poder tornar a tenir una constitució pròpia? (Potser en una fase transitòria cap a això, haurem de participar en reformes constitucionals espanyoles que ens permetin de respirar mínimament, però l'objectiu final no és aquest, sinó arribar a dotar els Països Catalans d'una constitució nacional pròpia). Entenem que només en el marc d'una constitu-

ciudadans i de les ciutats (molt en la línia de les propostes de Pasqual Maragall), i finalment l'Europa dels pobles. Existia, doncs, el reconeixement d'una realitat que sovint queda ocultada, entre els estats i els ciutadans: els pobles. En aquest cas la referència resulta especialment interessant per a aquells pobles que no tenen un estat propi. El projecte actual de constitució europea, emperò, ha difuminat aquest tercer nivell, que per a la nostra supervivència col·lectiva i per al futur de la llengua catalana (ens) resulta tan imprescindible.

A hores d'ara, d'altra banda, la situació oficial de la llengua catalana en el si de la Unió Europea és l'anomalia jurídic-lingüística més gran de l'Europa occidental. No hi ha cap altra llengua que, essent parlada per devers nou milions d'habitants, en un territori d'una població que s'acosta a onze milions, no sigui oficial de la Unió. L'evidència d'aquesta anomalia flagrant, doncs, hauria de poder ajudar la regularització oficial de la llengua catalana.

el procés de normalització de la llengua catalana correspon als poders públics (als que n'assumeixen la defensa i als que volen entrebancar-la tant com puguin). Cadascun de nosaltres, emperò, també pot fer algunes coses per posar el gra d'arena necessari que, sumat a tots els altres, ens permeti d'avançar col·lectivament en aquest macroprocés que és la normalització d'una llengua, la construcció d'una llengua nacional.

Usar sempre el català

Una de les normes d'ús que malauradament més han arrelat dins la nostra societat és la que planteja que, si algú se'ns adreça en espanyol o ens respon en aquesta llengua, nosaltres li hem de correspondre en la seua llengua. Es tracta d'una norma d'ús molt arrelada i contra la qual és molt difícil de lluitar, perquè presenta una sèrie d'implícacions de caire psicològic. Només emprant amb tota normalitat la llengua catalana (també amb els qui parlen espanyol però entenen el català) po-

drem ajudar els nouvinguts a incorporar-se plenament a la comunitat lingüística catalana. Usar sempre el català implica fer un esforç suplementari per a la persona que pren aquesta decisió (perquè ha de botar una norma d'ús molt arrelada), però és un element important de cara a difondre el coneixement de la llengua des d'unes pràctiques més o menys espontànies i no pautades.

La primera responsabilitat en el procés de normalització de la llengua catalana correspon als poders públics

Només emprant amb tota normalitat la llengua catalana podrem ajudar els nouvinguts a incorporar-se plenament a la comunitat lingüística catalana

Voler fer Catalunya simpàtica equival a fer-la més nacional i més catalana institucionalment

Ajudar a aprendre el català als nouvinguts és un dels gestos d'acolliment més importants que podem fer

Ajudar a aprendre el català a les persones que no el saben

Existeix, entre nosaltres, un contingent de persones que desconeixen la llengua catalana, i tenim un contingent cada vegada més important de catalanoparlants no d'origen —«Veu pròpia» n'és un magnífic exemple— que ho són per voluntat pròpia i que defensen la normalitat per a la llengua. Per al futur de la llengua catalana resulta del tot imprescindible que les persones que no són catalanoparlants i que viuen entre nosaltres acabin compartint amb els qui ja sabem català la nostra llengua, que ens ha de ser comuna i ha de constituir el punt de trobada entre tots els ciutadans. permetent de vertebrar de la millor manera possible la nostra societat. Ajudar a aprendre el català als nouvinguts és un dels gestos d'acolliment més importants que podem fer, i comporta un benefici tant per als catalanoparlants d'origen com per a aquelles persones que, de mica en mica, amb el pas del temps, es van incorporant a la nostra comunitat lingüística.

Crear sinergies favorables a la normalització lingüística

Entenem que cada vegada es poden trobar més persones convençudes de la justícia del procés de normalització. En qualsevol procés amb les implicacions d'un procés de normalització lingüística (d'una revolució sociolingüística, que diria Jordi Solé) s'hi besllumen unes implicacions de caire ètic, que en el nostre cas consider que tenen un pes molt important. Si cada vegada hi ha més gent convençuda de la justícia del procés de normalització i de la qualitat ètica de l'impuls d'aquest procés, ens resultarà més fàcil de crear sumes d'esforços per a poder dur-lo endavant.

Fer la llengua «simpàtica» al conjunt de la població

Sense discutir aquest principi, sí que ens permetrem de discutir el mètode que de vegades se segueix per a generar aquesta simpatia. Un mètode que entenem com a radicalment incorrecte és el que han usat fins ara les institucions d'autogovern del Principat (i que no sembla que hagin de canviar, almenys de moment): fer campanyes a l'Espanya estricta amb la intenció de generar simpaties envers Catalunya. La millor manera de «fer Catalunya simpàtica als espanyols» no serà amb cam-

panyes institucionals, sinó mitjançant l'afermament d'una presència real de Catalunya, d'una institucionalització cada vegada més ferma de la pròpia nacionalitat i de l'assumpció de les costes de poder necessàries per a poder organitzar-la. Si els Països Catalans fossin una nació independent en el context de l'Europa unida, no caldrien campanyes de simpatització, sinó que gaudiríem d'eixa simpatia d'una manera més o menys automàtica.

Organitzar-se, militar per la llengua

Les associacions en defensa de la llengua, per a promoure'n l'ús social, prosperen amb l'esforç de persones individuals, les quals, d'una manera organitzada, decideixen de treballar per uns objectius comuns. Sense aquesta unió d'esforços, difícilment es podrà articular cap procés de normalització; però, amb l'organització de la societat civil al voltant d'aquests objectius comuns, el procés restarà pràcticament garantit. Epl!, si continuarem treballant i no abaixam la guàrdia.

Tenim, doncs, molta feina per fer, però l'objectiu és engrescador i val la pena; sobretot perquè la llengua és un element galvanitzador de la pròpia identitat col·lectiva, que presenta una gran qualitat democràtica. Si hom basa la pròpia identitat en el lloc de naixement o en l'origen racial, aquesta tindrà una qualitat democràtica baixíssima (ningú no pot decidir on néixer ni el color de la seua pell); si hom la basa en la religió, tampoc no serà de gaire qualitat (normalment el fet de pertànyer a una determinada confessió o Església exclou de manera automàtica totes les altres).

La llengua, en canvi, constitueix un element d'identitat d'una gran qualitat democràtica: a la comunitat lingüística hi pot entrar tothom (basta aprendre la llengua per a passar a formar-ne part), el fet de conèixer i usar una llengua no exclou de conèixer-ne i usar-ne d'altres (tantes a voler, segons les pròpies disponibilitats i capacitats), i la llengua identifica les persones, independentment del seu origen, com a membres d'una comunitat humana compartida. Un signe d'identitat de tant valor democràtic i integrador ha de ser necessàriament preservat, ens ha de servir per a un projecte universal de cara a construir un món millor, més just, més ben integrat i alhora més obert. ♦